

Slovenski Pravnik

Leto LII. Ljubljana, oktobra 1938.

Štev. 9.—10.

Simbolična pravna dejanja in izražanja med Slovenci.*

Dr. Metod Dolenc.

I. Uvod.

1.) Naslov naj bi predočil predmet razprave v najkrajši obliki, seveda v slovenskem jeziku. Naš naslov pa vsebuje tujo besedo; slovenskega točnega izraza za simbol namreč nimamo. Pa to se ne godi samo nam in drugim Slovanom tako. Tudi francoski in nemški jezik nimata popolnoma točnega prevoda za simbol, simboliko in podobno. Vzemimo znani pravni posel, s katerim se izroči hišni ključ, da se na ta način izroči hiša od starega lastnika-prodajalca na novega kupca. Temu pravijo Francozi „transmission sans vérification“, Nemci „sinnbildliche Übergabe“; slovensko bi rekli temu „izročitev s ključem“ ali „z določenim znamenjem“. Najjasneje bo pa vendar, če rabimo izraz „simbolična izročitev“, kakor v nemščini „symbolische Übergabe“. Slovenski izrazi, ki jih navajajo za simbol naši besednjaki, kakor znak, znamenje, prispodoba in še drugače, segajo predaleč, nekako v alegorijo, deloma pa zastajajo za realnostjo kot presplošni, neizraziti, niso torej v vsakem primeru uporabljivi. Zato naj se nam ne šteje v zlo, če se poslužujemo tujega izraza, ki je točen in vsaj za juriste jasen.

2.) Pod razpravljanjem o simbolih pa si predstavljamo v tem sestavku dejanja in izražanja, ki so pravno zanimiva, vendar ne radi prava samega, ampak radi tega, ker je pravo, zlasti staro, ki si ga je prikrojil narod po svoji pravni

* Po predavanju v društvu „Pravnik“ dne 5. marca 1938.

¹ „Symbolische Tradition“ je bilo prvič l. 1853. v prevodu obč. drž. zak. prevedeno s „prepodaja po znamenjih“; isti izraz stoji tudi še v uradnem slovenskem prevodu čl. 110. pravilnika o dolžnostih in pravicah izvršilnih organov z dne 25. decembra 1937., SIL. štev. 191. Od njega pa se ne da izvajati pridevnik. Za to pa je prevod o. d. z. iz l. 1853. sam rabil izraz „simbolna prepodaja“ (v marginalni rubriki k § 452).

svesti, bistven element narodne prosvete.² Kako so si Slovenci nekdanj in kako si sedaj pomagajo, da primaknejo nek etično ali pravno pomemben dogodek k boljšemu razumevanju vsebine s tem, da se poslužujejo znamenj, podob, prispodob, skratka simbola, ki pa prehaja včasih v metaforo, to bodi in je predmet — vreden naše pozornosti. Povemo še to-le: Prečitali smo že mnogo razprav o narodnem blagu od Navratila, Mrkuna, Sašlja do Marolta. Vsa čast jim! Ali povsod spoznamo vse polno gradiva o vražah, o narodnih običajih, ki se krečejo v narodnem obeležju, o pravnih odnošajih pa nič! Zakaj to? Ker se nihče od njih ni razgledal po pravni svesti in po le-tej ustrezajočih pravnih opravilih Slovencev. In vendar je bilo vse življenje slovenskega naroda, praktično vzeto, od pradavnine do danes veriga brez konca, spletena iz pravnih poslov in odnošajev, pa naj se imenujejo *relationes hominum ad homines* ali kakor koli.³

To je smer tega razmišljanja: Pot do spoznanja resnične duševnosti slovenskega naroda vodi iz davnine v sedanjost preko spoznanja tistih elementov, ki so določevali narodno **pravno** svest. S tem pa je že povedano, da je nujno potrebno raztegniti naša raziskavanja, kar se tiče časa, od davnine do danes. Saj se tudi danes narod še vedno poslužuje simboličnih rečenic, če hoče dati pregnantnega izraza neki pravni instituciji. Ljudstvo pravi n. pr. da so nekoga „zašili“, če je dobil kazen na prostosti. Pa tudi „zamehurili so ga“ se reče šaljivo ali zbadljivo. Kdo si pa je danes na prvi mah v svesti, da so to simbolični preostanki stare institucije, ko so — pred 6, 7 stoletji, ker kazni ječe ali zapora še niso uporabljali —, n. pr. peke, ki so pekli premajhne kruhke, pa še druge zločince zbog drugih deliktov zašili v vrečo ali dejali v velik meh ter jih za kazen potapljali, da so v vodi gagali.⁴ To je simbolično izražanje, ki je prišlo iz preteklosti, pa se je ohranilo zaradi drastič-

² Prim. Dolenc, O stoletnici rojstnega dne Baltazarja Bogišića; Slov. Prav. 1935, šte. 1.—2. — F. Čulinović, Narodno pravo, Mjes. 1938., št. 3. — Carl Puetzfeld, Deutsche Rechtssymbolik, 1936., str. 5.: „Altes deutsches Recht ist mit Symbolik so innig verbunden, dass das eine ohne die andere nicht vorstellbar ist.“

³ Prim. Dolenc, Pravni razgled po slovenskih narodnih pesmah, Sl. Pr. 1914, str. 309 nasl.

⁴ Gl. Iv. Vrhovec, Ljubljanski meščanje v preteklih stoletjih, str. 106, 262; prim. še: Dolenc, Pravna zgodovina za slovensko ozemlje [=PZ.], str. 184.

nosti v narodni govorici do danes. Pa tisti „mutasti birič“ iz najnovejše dobe, to je vest, ki grize in kolje v srcu storilca težkega zločina, da se naposled sam ovadi, je gotovo naravnost klasičen primer, da se slovenski narod še danes rad poslužuje simboličnega izražanja.⁵

5.) Naša raziskavanja se torej ne morejo omejiti na eno ali več dob posamič. Vse skupaj tvorijo našo narodno simbolistiko v pravnem življenju. Pa ne samo vse faze hočemo vključiti v skromnem poskusu predočbe ravno kar omenjene simbolistike; tudi vse panoge slovenskega pravnega življenja,⁶ javno pravo, osebno, zasebno in kazensko pravo, vse to spada v okvir raziskavanja. Vse to bomo prereševali in navajali, v katero dobo se sme simbol uvrstiti in kaj je ostalo od njega do danes. Pri tem bomo pač tuptam morali povedati, da smatramo poreklo simbola za tuje. Ali izločiti ga zbog tega vendar ne bomo smeli, ker je pač samo po sebi umljivo, da je ta ali ona vrsta simbolov tujega porekla v mnogočem vplivala na razvoj svojske miselnosti slovenskega naroda v kakšnem drugem pogledu.

II. Javnopravno življenje.

4.) Po tem uvodu naj preidemo k stvari sami in sicer najprej k simbolistiki v javnopravnem življenju. Slovenci štejemo danes kot narod komaj poldrug milijon duš, imamo pa zaznamovati sijajno preteklost v državnopravnem pogledu. Žal, da je trajala komaj 2 stoletji. Ali prav v tej dobi je cvelo ponazorenje državnih dogodkov na simboličen način. Predvsem: Ustoličenje kneza na Gosposvetskem polju.⁷ Kdor je hotel postati knez-vladar, se je moral podvreči izvestnim simboličnim opravilom. Knez Slovencev je prihajal do kamnitega prestola, sprejemal od kmeta oblast, zamahnivši z mečem na vse štiri strani pokrajine; obdaril je tega kmeta s konjem in volom, prisegel, da

⁵ Da je vest „mutasti birič“, je zapisal Al. Hudovernik, *Pravni običaji slovenski*, Sl. Pr. 1883, str. 7. Fran Milčinski pa je spisal povest „Mutasti birič“ za družbo svet. Mohorja.

⁶ V Bogišičevem „Zborniku sadašnjih pravnih običajev“ Slovenci niso bili upoštevani. K temu je pisal Sl. Pr., 1882., str. 152: „Milo se stori človeku, da se v tej knjigi (i. e. Zborniku) tako malo ali nič ne omenja pravnih običajev slovenskih.“

⁷ Gl. Babnik, *Sledovi slovenskega prava*, *Letopis Sl. M.*, 1883., str. 79. — Jos. Gruden, *Zgodovina slov. naroda*, str. 58. — Puetzfeld, loc. cit. str. 47. piše sicer, da je kmet govoril s knezom „in windischer Sprache“, pa šteje vendar ves obred ustoličenja kneza med germanska simbolična opravila.

bo dober vladar, zaščitnik pravice, vdov in sirot. Vse to so znamenja ali podobe globokega pomena, zlasti v tem oziru, da sprejema knez vladarstvo po volji naroda, predstavljanega po kmetu iz Blažje vasi, po stanu t. zv. kosezu. Domači knezi so propali, simbolično ustoličenje pa se je vzdržalo kot pomemben pravni posel še dalje. Tudi Habsburžani so ga sprejeli in v prvotni obliki obdržali do leta 1414. Znameniti pisani Codex običajev Schwabenspiegel iz l. 1256. ga je sprejel v svoj tekst, vsaj v tistih prepisih, ki so se uporabljali na ozemlju Slovencev. Celo to stoji v Schwabenspiegel-u, da sme korotanski vojvoda s klobukom na glavi stopiti pred državnega vladarja,⁸ kar je zopet simbol samozavestnosti slovenskega ljudstva v Korotanu.

Slovenci so v javnem življenju sploh ljubili simbolično izražanje udanosti s skupno izvedenimi pohodi ali sprevodi v znak, da so se smatrali kot celota, zajednica. Zapisano imamo v listinah iz škofjeloške okolice, da so se še v poznem srednjem veku stanovalci velike patrimonialne gosposke zbiral v začetku spomladi trumoma ob „pojezdih“, na ogled in spoznavanje meja. To se je podobno vzdrževalo še dolgo drugod. Še za 17. stoletja imamo listine, ki pričajo, da so se vršili v vinogorski okolici Kostanjevice na Dolenjskem spomladanski obhodi posameznih goric pod isto gorsko palico.¹⁰ Vsi vinogradniki tega okoliša so na ta način simbolično izražali, da krepko vzdržujejo posest in oblast nad svojimi goricami; nihče ne sme segati po njih, nihče jih ne sme oškodovati. Da se je pri pojezdih in po vinogorskih obhodih pirovalo, jelo in pilo na skupni gostiji, to smemo po pravici domnevati. Mnogokrat, če ne vedno, se je teh „pravnih obredov“ udeležil tudi sam patrimonialni ali vinogorski gospod, kar je bilo zopet simbolično potrdilo skupnosti interesov gospodarja in podložnikov. Morda smemo te simbolične obhode iz srednjega in novega veka, ki so se pa tudi pri sosedih Slovencev izvajali (n. pr. v Dalmaciji, za katero imamo prvi listinski dokaz iz l. 1183.)¹¹, smatrati

⁸ Gl. Babnik, loc. cit., str. 93, op. 135.

⁹ Gl. Jos. Gruden, Slovenski župani v preteklosti; str. 34; J. Kelemina, Staroslovenske pravde, Gl. Muz. Dr. 1955, str. 47, 48; Dolenc, PZ, str. 106.

¹⁰ Gl. Dolenc, Slovenska ljudska sodišča v dobi od 16. do 18. stoletja, str. 27.

¹¹ Gl. Aleks. Solovjev, Izdava po srednjevekovnom srpskom pravu, Arhiv za pravne i društ. nauke, 1938, str. 136. O germansko-pravni instituciji „Umreiten“, ki se izvaja celo z bakljami, gl. Puetzfeld, loc. cit., str. 46, 90.

za vir tiste priljubljenosti sprejemov, ki jih nudi naše ljudstvo po deželi še danes svojim na novo voljenim poslancem ali prihajajočim župnikom ipd.

Tudi nekatere večje naselbine so imele do najnovejših časov „obhode mejâ“. V svojih Spominih (l. 1905., str. 28) je dr. Josip Vošnjak zapisal, da je bil k trgu Šoštanj spadajoči teritorij z mejniki zaznamovan. Da se meja ohrani v živem spominu, je bil vsaka tri leta slovesen obhod z godbo na čelu. Trški sodnik, svetovalci, odborniki, drugi tržani, ženstvo in otroci so stopali za njo. Ko so prišli do kakšnega mejnika, pograbili so možje dečke in vsacega po trikrat prav trdno postavili na mejnik, da bi si ga dobro zapomnil. Vošnjak piše, da so tudi njega „tako brez usmiljenja pritiskavali na trde kamne...“ To so pač zadnji ostanki nekdanjnjih „pojezdov“. S tem pa nečemo reči, da je izključena nekakšna notranja zveza med pojezdi in obredjem Zelenega Jurija v Beli Krajini, ki ga je opisal Fr. Marolt, Slovenske narodoslovne studije II. (1936.)

5.) Slovenci so prišli po sijajni periodi samostojne države pod tuje vladavine. Te so jim prinesle urade. Simbol uradne oblasti tiči v uporabi žezla, t. j. palice ali kratkega droga, ki je primerno okrašen, obrezan, prirezan, vdolben in podobno, kakor je že napravljen iz lesa ali kovine. Zlasti se izraža sodna oblast v nekakšnem posebnem žezlu. Ljubljanski sodni red iz 16. stoletja govori izrečno o tem, da imej mestni sodnik, ko izreka sodbe, sodno žezlo v rokah.¹² Prav tako pa so se tudi gorski sodniki, ki so predsedovali srenjam na vinogorskih shodih, posluževali lesene palice, ki je bila simbolično kazalo, da se izvaja sodna oblast od tiste osebe, kateri jo je vinogorsko ljudstvo ad hoc poverilo. To imamo v sodnih zapisnikih iz žužemberske okolice še za 18. stoletje posvedočeno,¹³ to je Vatroslav Holz l. 1885. posvedočil za nekdanje metliške sodce v gorskih pravadah.¹⁴ Spoštovanje do sodstva se je na ta način dobro ohranilo, ne samo glede gorske palice kot take, ampak tudi glede avtonomne oblasti samega prostega ljudstva, ki si je po svojih izvoljenih sodnikih samo krojilo pravde.

¹² Prim. Dolenc, Pravnozagodovinski prikaz dokaznega postopanja itd., ZZR., XIV.; sep. odt., str. 29. — O germanskopravnih simbolih žezla: Puetzfeld, loc. cit., str. 24.

¹³ Gl. Dolenc, Ljudsko pravo pod žužemperško in soteško gorsko palico, Ponatis iz ČZN., 1931., str. 32.

¹⁴ Slov. Narod, 1883., št. 167, podlistek (cit. po Malnerič, Toljček, str. 41).

Še drugod, pri krvnih sodnikih (panrihtarjih), o katerih nam pričajo narodne pesmi,¹⁵ se je uporabljala enako simbolična palica. Kakor izvemo iz virov, je krvni sodnik po izvršenem poslovanju, polnem groze in nesmiselnosti, ovil sodbeno listino, na kateri je bila zapisana smrtna obsodba, okoli palice in jo tako ponesel iz posvetovalnice na kraj, kjer se je izvršila eksekucija smrti.¹⁶ Strašen simboličen izraz, pomenjajoč oblast nad življenjem, se je utisnil slovenskemu narodu tako globoko v spomin, da poje narodni pevec o tem, da „za eno dušo pravda gre“.¹⁷ Večkrat pa omenja narodna pesem, da se zlomi palica nad glavo obsojenca, kar pomenja simbolično napoved njegove smrti.

Ni, da bi trdili, da so se ti simboli glede sodne oblasti izcimili iz miselnosti slovenskega ljudstva; nasprotno, smelo poudarjamo, da so bili od drugih narodov med Slovence prineseni.¹⁸ Toda, ko so se med njimi uporabljali, so postali vendarle del pravne orientacije slovenskega ljudstva in vplivali na njen razvoj po svoje.

Na nekako podoben način so bili zaneseni med Slovence simboli tržnih pravic. Še dandanes se obeša ščit z mečem ali kaj podobnega ob določenih dneh na vidno mesto, kar pomenja, da je tisti dan tržni dan (n. pr. v Novem mestu). To so ostanki germanskopravnih „Schilder, Fahnen, Rolandsäulen“ itd., pa so tudi pri nas še v rabi in bi morali kazati simbolično, da se izvršuje posebna policijska pravica za semanjske posle, ki je pa danes ni več.

III. Oseba in rodbina.

6.) Če prehajamo sedaj na osebno pravo, moramo omeniti, kako zelo se je poudarjala osebnost s tem, da si je moški pustil rasti in nosil polno brado. Saj si je po ljudski govorici celó Bog kot prvi ustvaril brado.¹⁹ Ta simbol moškosti, t. j. samopravnosti in polne veljavnosti, je dobil vprav, če ga je nekdo okrnil, opulil, svojo posebno moč in veljavo: Čast tega moškega je bila s takšnim dejanjem naj-

¹⁵ Gl. Štrekelj, Slovenske narodne pesmi, šte. 51., 88. Gl. tudi Dolenc, Pravni razgled po slov. nar. pes. Sl. Pr. 1914., str. 314 nasl.

¹⁶ Gl. Dolenc, Kazenska pravda zoper Veroniko Deseniško (1929), str. 21.

¹⁷ Štrekelj, loc. cit., šte. 51.

¹⁸ Za germansko pravo gl. Puetzfeld, loc. cit., str. 22.

¹⁹ O pomenu brade med Nemci gl. Puetzfeld, loc. cit., str. 22, 55, 107.

teže prizadeta. To je bilo jugoslovansko pravo: Ne samo srbski Dušanov zakonik iz 14. stoletja, ki je za t. zv. „mehoskubino“, storjeno vlastelinu ali dobremu človeku (sodniku) odrejal kazen odsekanja obeh rok, za prostemu človeku („sebru“) storjeno pa denarno kazen,²⁰ ampak tudi naši vinogradniki so še dva stoletja pozneje prav posebno hudo kaznovali tistega, ki je svojemu nasprotniku opulil brado.²¹ Še danes kaže rečenica, da je nekdo povedal drugemu nekoliko bridkih ali gorkih „v brk“, da ga je trdo prijel in okaral kot moškega.

Za ženske nimamo posebnega simboličnega poudarka ženskosti po telesnih znakih. Pač pa izraža ljudstvo samo z različnimi oznamenili simbolično, kaj sodi o ženski osebi, ko razlikuje v govoru „ženske“ in „žene“, „ženice“ in „ženščeta“, „dekleta“ in „dekline“, „babe“ in „babure“. Znano pa je, da nosijo omožene ženske tik onkraj Gorjancev v lasih posebne zvitke zelene barve, ki so znak, da je nositeljica že „udata“. Gre za žene uniatske vere, grkokatoličkinje.²²

Simbolično se odraža devištvo na Gorenjskem in še drugod v tem, da sme dekle na oknu izpostavljati nagelj ali rožmarin. Po izgubi nedolžnosti pa nagajivci nadomestijo to cvetje s slamnatim vencem ali pa potrosijo tla pod oknom z žagovino. Pravica, nositi na poročni dan venec na glavi, odpade, če stopa pred oltar nevesta, ki se je spečala.²³

7.) Dandanes se ne dogaja več, bilo pa je pred nekoliko stoletji brez dvoma tudi med slovenskim ljudstvom tuptam običajno, da so izvestnim zlikovcem prizadjali poseben znak, ki je pomenil, da je bila dotična oseba že kaznovana zbog tatvine. Po gorskih bukvah, ki so postale l. 1543. pisan zakonik tudi za slovenske kraje, je bil tat, ki je kradel grozdje ali sadje, kaznovan na ta način, da so mu mali uhelj z nožem odcepili od velikega. To je bilo znamenje, da je on človek, ki je že kradel. Ne trdimo, da je takšno simbolično

²⁰ Cl. 97 in 98 Dušanovega zakona v izdaji Stojana Novakovića. Prim. še Vl. Mažuranić, *Prinosi itd.*, str. 181. — Nemci pa so smatrali, da je nošnja neostriženih las znak svobodnega človeka. „Lass mich ungeschoren“ pomeni zavrnitev žalitve; gl. Puetzfeld, *loc. cit.*, str. 45.; prim. še Brunner H., *Deutsche Rechtsgeschichte* (1892) str. 674.

²¹ Gl. Dolenc, *Pravosodstvo cistercienske opatije v Kostanjevici itd.*, ZZR. III., sep. odtisk, str. 92.

²² Al. Hudovernik (Slov. Prav. 1883, str. 6) pravi, da nosijo žumberška dekleta lase v eno kito, če se pa spečajo z moškim, v dveh kitah.

²³ Al. Hudovernik, *ibidem*.

žigosanje zamisel slovenskega ljudstva.²⁴ Nasprotno, lahko dokažemo, da so se Slovenci branili takih metod kaznovanja; saj so deželni stanovi v Ljubljani l. 1595. sklenili popravek v gorskih bukvah, ki je uporabo takšnega žigosanja precej utesnil.²⁵ Tudi v nam znanih protokolih o vinogorskih pravicah, nismo zasledili nikjer nobene obsodbe na takšno kazen. Bržkone je med Slovenci prodiralo langobardsko pravo, da je lačnemu in žejnemu popotniku dovoljeno utrpati ob potu 3 grozde ali sadeže. „Drei sind frei!“ se je glasila rečenica, ki je bila nemara tudi pri nas veljavna po ljudskem pravu.

8.) Pa pogledjmo malo v rodbinsko življenje. Že za z a r o k o imamo simbolična dejanja. Za Rož na Koroškem poročajo še za sedanji čas, da se vrši zaroka v noči od petka na soboto; zastopnika bodočega ženina in neveste vodita razgovarjanje o doti in podobnem; to se zavleče do polnoči, na kar si podasta zaročenca roki nad mizo, na sklenjeni roki pa se polije vina. Ko pa kaplja vino na mizo, pridejo v hišo vrstniki zaročencev, da se radujejo pri sledeči gostiji.²⁶ Tudi drugod se vrši snubljenje in zaroka podobno, le dan se izbira drug, n. pr. v Dobrepoljah nedelja.²⁷ Simbolično rokovanje je tudi drugod potrditev zaročnega govora, polivanje z vinom pa je dodatek, bržčas v zvezi z likofom: vino se žrtvuje za boljšo srečo.

Simbolični kup neveste s t. zv. „š r a n g o“ je institucija, ki ima svoj izvor v pradavnini, pa se dandanes izvaja v zelo omiljeni obliki, n. pr. v neposrednji bližini Ljubljane se potegne na najožjem kraju pota zlata verižica ali pa vrv iz svilnatih rut. O „šrangih“ je govoril tudi že Valvazor, izvaja pa se še danes. Vrstniki neveste iz njene vasi ne dovoljujejo, da jo ženin odvede na svoj dom, torej v drugi

²⁴ Dolenc, PZ., str. 428. Za germansko pravo gl. Puetzfeld, loc. cit. str. 123 „(Kainszeichen)“.

²⁵ Dolenc, P. Z. str. 246. — Janko Polec, Zgodovina „Obravnavanih gorskih bukev“ itd. (Gl. Muz. Dr. XVIII, str. 91 nasl.), je razložil usodo načrta za nove kranjske gorske bukve iz l. 1568. do l. 1584.; vendar ostane vprašanje odprto, zakaj bi bil Hans Laybasser v svojem Formularienbuchu, ki je vseskozi resno delo, postavil pod naslov prepisa Beratschlagte Pergrechtsordnung čisto določeno letnico 1595, kar po vsej priliki znači, da je bil pripravljeni načrt na pretresu (beradtschlagt, krivo „obravnavan“, ker presplošno) baš tega leta.

²⁶ Gl. Šašelj-Ramovš, Arhiv za zgodovino in narodopisje II., str. 48 (Priloga k CZN, 1936).

²⁷ Mrkun, Narodopisno blago iz Dobrepoljske doline, Etnolog VII., str. 10. Janko Barle, Zenitvanjski običaji Belih Kranjcev, Letop. M. Sl., 1889, str. 72.

kraj, če se ne odkupi.²⁸ Ta način pridobitve neveste je pač omiljena oblika nekdanjega ropa neveste, ki se dandanes kaznuje pri nas kot otmica.²⁹ Drugačna oblika odkupa pa je t. zv. *z d a v a n j e*. Nvesto skrijejo na njenem domu, pa jo izdajo samo proti plačilu odkupnine. Prav blizu institucije šrange pa je t. zv. *v o g l a r e n j e*.³⁰ Fantje preže za voglom hiše na izvestno znamenje poročnih gostov, na kar pridejo tudi oni v hišo — popivat. Vse te navade značijo po svojem postanku in pomenu simbolično privolitev okolja enega sela, da si sme iz tega ženin vzeti mladenko za ženo. Kakor smo že omenili, so vsa dejanja šrange, *z d a v a n j e* in *v o g l a r e n j e* preoblikovana zamisel, da se mladenka, ki spada po svojem poreklu v svojo rodbino, ali pravzaprav po prejšnjem socialnem ustroju: v svojo *z a d r u g o*, ne sme tej rodbini ali zadrugi odtegniti, ne da bi se dalo rodbini ali zadrugi nekakšno nadomestilo v gmotnih dobrinah. Seveda se je postopoma omililo tisto gmotno nadomestilo v gostoljubno jedačo in pijačo.

Naj omenimo še drugo simbolično dejanje, pri katerem gre za poudarek skupnosti članov ene rodbine, za bližnje in daljnje sorodnike, ki jih je imenoval škof Tomaž Hren v začetku 17. stoletja „svojast“, nemško „die Befreundten“³¹. Na Dolenjskem so dajali, kakor vemo iz zapiskov o vinogorskih shodih, sorodniki, ki so bili povabljeni na ženitovanjsko gostijo, izvestna darila v denarju, pa so rekali, da je to za *p o g a č o*.³² Še sredi 19. stoletja pa so pisale Novice (1858), da se speče za ženitovanje *b r a k o v i c a* (Hoch-

²⁸ Gl. Valvasor, *Die Ehre* itd.: II., VI, str. 293. Prim. A. I. Hudovernik, *Pravni običaji slovenski*, Sl. Prav. 1883., str. 6., ki govori samo o odkupnini, ki jo da ženin, ko odpelje nevesto. Gl. I v. Vrhovnik, *Trnovska župnija v Ljubljani*, str. 115; Mrkun, loc. cit., str. 12; Marolt, *Tri obredja iz Žilje*, str. 22, 28. Dolenc, „Otmica“ in „šrange“ v davnih časih in dandanes, *Vodnikova pratika*, 1954, str. 49.

²⁹ § 246. kaz. zak.: Kazen do 5 let zapora, v posebno težkih primerih do 5 let robije. Rop neveste omenja Puetzfeld, loc. cit., str. 59, tudi kot ustanovitev zakonske zveze, vendar pravi po Bächtold-u (*Die Gebräuche bei Verlobungen und Hochzeiten*, 1914), da je prvotna oblika ustanovitve zakonske zveze ritus, ne pa kup ali pogodba.

³⁰ Posneto po raznih časopisnih vestéh ljubljanskih dnevnikov o sodnih razpravah. Obe besedi ima Pleteršnikov slovar, toda pod nekoliko drugačnim pomenom: *Zdavanje*=„Trauung“; *voglarjenje*=„Schmarotzen bei Hochzeiten“. (Gl. tudi J. Kelemina, loc. cit., str. 91.)

³¹ Gl. Wiesthaler, *Prvi pastirski list slovenski*, Letopis M. Sl. 1883, str. 96 nasl.

³² Dolenc, *Pravosodstvo cistercienske opatije v Kostanjevici* itd., ZZR, III., str. 57 (sep. odt.)

zeitskuchen).³³ Pred 40 leti so neveste v Dobropoljah pobirale od svatov darove „v jabolko“, preden so začeli jesti juho.³⁴ Vse troje: pogača, jabolko, brakovica, izraža na simboličen način nekakšno nasprotno dajatev sorodnikom kot prispevek k veseljačenju po poroki.³⁵ Streljanje iz pušk in možnarjev, pokaanje z biči in podobno, ko se vračajo svatje z mladoporočencema iz cerkve na dom, pa je dokazano mitološkega izvora: S hrupom, ki se izvaja s pokom ipd., naj se preplašijo in odpodijo vsi zli duhovi, zločeste vešče itd., ki bi hoteli mlademu zakonskemu paru škodo prizadejati.³⁶

9.) Znana je institucija *j u t r n j e*, Morgengabe. Ona je prešla tudi v našo sodobno zakonodajo.³⁷ Prvotni pomen je bil ta, da je mladi zakonski mož zjutraj po poročni noči z izvestnim dejanjem potrdil prejšnje deklško neomadeževanost svoje žene in jo za izgubo devištva obdaril. Naš prvi zgodovinopisec Linhart je zapisal v svoji zgodovini, da dáje mož jutrnjo v obliki enega vola ali ene krave ali ovce.³⁸ To bi bilo veljalo na Krasu za 18. in 19. stoletje. Iz dosti starejših zapisnikov o vinogorskih shodih pa vemo, da je dobila jutrnja med Slovenci širši pomen: Ž njo se je zamenovala vobče d o t a, pa naj jo dá žena sama ali njeni sorodniki.³⁹ „Jutrnjo delati“ pa pomenja ponekod še danes: napraviti poročno pogodbo.⁴⁰ Pomen simbola se je torej premaknil; bržčas, ker se je na pravni smisel jutrnje pozabilo ali pa med Slovenci niti mislilo ni.

O gospodarskem pomenu d o t e ima slovensko ljudstvo reke, ki simbolično kažejo, da samo od obilnosti dote ni pričakovati srečnega zakona. „Dota je zmota, a revščina

³³ Gl. Kelemina, Pravne starine itd., Gl. Muz. dr. XIV., str. 56.

³⁴ Gl. Mrkun, loc. cit., str. 12.

³⁵ Sorodna slovanska institucija je „veno“, to so darovi nevesti še pred poroko. Gl. Al. Hudovernik, Viano, veno v slovanskem pravu; Sl. Prav. 1883., str. 99.

³⁶ Prim. I. Navratil, Slovenske narodne vraže in prazne vere, Letopis Mat. Sl., 1887, str. 127. Dolenc, O streljanju na Slovenskem, Gruda, 1924.

³⁷ § 1232 obč. drž. zakonika (po prevodu iz l. 1853): „Darilo, ki ga mož obeta svoji ženi prvo jutro dati, se imenuje juternja“. — Gl. J. Kelemina, loc. cit., str. 62. V nekaterih krajih imenujejo ženitno pogodbo kar „jutrnjo“. Prim. še Turner, Das slavische Familienrecht (1874., str. 28, 29), dalje Dolenc, Ljubljanska rokopisna zbirka pravnih obrazcev itd. v Kroniki l. 1935., kjer je dokazano, da meščani sredi 17. stoletja niso iskali bodoče žene, če niso imeli lastnih sredstev, da so jo z jutrnjo dobro nagradili.

³⁸ Gl. Linhart, Geschichte Krains II., 291.

³⁹ Gl. Dolenc, P. Z., str. 316, 317.

⁴⁰ Gl. Kelemina, loc. cit., str. 62.

ostane“, „Dota gre svojo pot, a baba v kot“. ⁴¹ Ali: „Ženska dota se kmalu zmota, delavnost žene je prava dota“ — Tudi: „Nevesta ima v dlan doto“. ⁴² Da gledajo vdovci, da z d r u g o ženitvijo kaj priženijo, tolmači pregovor: „Več bas prinese, kot zvon odnese“, t. j. ženitvanjska godba z basom pomeni pridobitev, zvon (mrtvaški!) izgubo. ^{42a}

V zakonu dobi mladoporočena žena ključke kot simbol gospodinjске oblasti, ⁴³ vendar ima mož še izvestne funkcije, ki mu pritičejo kot gospodarju: On deli na primer blagoslovljene jestvine o Veliki noči rodbini in služinčadi. Sicer pa velja: „Kar je žena, to je mož, pravi svet Ambrož.“ Zato pa se zahteva, da mora, ko mož prodaja domačijo, biti žena pri kupčiji navzočna. ⁴⁴

10.) Ko se rodi dete, pravijo sosedje, da se je pri hiši „peč podrla“. ⁴⁵ Ne moremo si misliti, da bi šlo tu samo za metaforično izražanje zmanjšanja obilnosti ženinega telesa po porodu; za to ne bi bilo treba privzetja peči kot simbola. Zdi se, da gre za neko miselno zvezo s p e č j o kot simbolom skupnosti ene rodbine dotlej določenega števila oseb, ki se hranijo ob istem ognjišču. Saj je v slovenski pravni zgodovini uprav ognjišče ⁴⁶ zavzelo zelo važno mesto; bilo je središče, okrog katerega se je sukalo vse rodbinsko življenje. Če so člani zadruga, ki so stanovali v eni in isti hiši, sklenili, da se združijo, so skupno ognjišče ali peč podrli. ⁴⁷ To šele je pomenilo resnični razhod zadruga. Rodbine so se šele v poznem srednjem veku po številu hišnih ognjišč. ⁴⁸ Od dimnikov se je plačevala izvestna davščina,

⁴¹ Gl. Kocbeck-Šašelj, Slovenski pregovori, reki in prilike, str. 48. Prim. Dolenc, Slovenski pregovori in reki pa naše pravo, Vodnikova pratika 1936.

⁴² Tako navaja Gašpar Križnik iz Motnika v svojih zapiskih, ki jih je poslal B. Bogišću na njegov Uputak (vprašanje št. 87). Nahajajo se v rokopisu v muzeju Cavtata. Delni prepis nam je oskrbel univ. prof. dr. Aleksander Solovjev (Beograd).

^{42a} Izvestje Viljema Švala, sodnika v Višnji gori.

⁴³ Prim. za germansko pravo Puetzfeld, loc. cit., str. 30, 77 (Schlüsselgewalt der Frau).

⁴⁴ Gl. Fr. Milčinski, O narodnih pravnih nazorih, Sl. Pr. 1914, str. 6.

⁴⁵ Pisatelj Fran Jaklič (Dobropolje) je porabil ta motiv v neki svoji povesti v „Dom in Svetu“.

⁴⁶ Prim. Puetzfeld, loc. cit., str. 30: „Der Herd ist Sinnbild des Familienlebens, auch Kultstätte. Als Zuhörer und Teil des Herdes kann der Kesselhacken jenen vertreten.“

⁴⁷ Gl. Dolenc, Pravosodstvo klevevske in boštanjske graščine itd., ZZR V., sep. odt. str. 19. Prim. podoben germanskopravni simbol za „Entsippung“ pojedine osebe Puetzfeld, loc. cit., str. 57.

⁴⁸ Gl. Dolenc, P. Z., str. 144. („Fewrstatt“, listina iz l. 1445).

ki se je imenovala dimina ali ogorščina,⁴⁹ v starotrškem urbarju iz l. 1647. „raufanski denari“.⁵⁰ Do uvedbe modernega procesa med Slovenci, torej do konca 18. stoletja, je bil za škodo, ki jo je storil član gospodarjeve družine, stanujoč pod domačo streho in hraneč se ob domačem kruhu, odgovoren sam gospodar.⁵¹ To ljudsko pojmovanje smo zasledili v neki preiskavi radi umora še prav v zadnjih letih 19. stoletja v okolici Rateč.⁵² Tudi tu imamo opraviti z vlogo hišnega torišča reprezentiranega po ognjišču, simbolom enotnosti hišnega gospodarstva in priključenega mu gospodinjstva.

Dve tri besede še o institucijah iz rodbinskega prava „skutnikov“ in „skupnikov“.⁵³ Prva beseda pomeni posinovitve. Prvotno je vzel tisti, ki je posinovil otroka, le-tega nad svoja kolena v naročje (Schoss). To je bil simbol, da naj spada odslej v njegovo rodbino. Beseda „skut“ je nemškega izvora („Schoss“), institucija skutnikov tudi. Ali ohranila se je, kakor kažejo naši besednjaki, vendar le v nekaterih krajih. Drugod pa, kjer se ta institucija ni več tako imenovala, pa se je vzporedno uporabljal izraz skupniki za dečka in za deklico, ki sta bila vzeta od starišev proč na drug dom za svojo deco. O vsem tem se je razvila v sredi 19. stoletja v časopisu v Novicah obširna diskusija, ki ji je Malnerič v svojem Tobolčku pred kratkim dodal zaključno misel, da je skutnik staro belokranjsko pravo.⁵⁴

Če pa sin iz trme zapusti očetov dom in se ga ogiblje, pravijo, da „gre na skuto“, ali da „je na skuti“.

Nezakonsko rojstvo nekomu očitati, kaže dandanes na slabo vzgojo. Kaj pa more oseba, ki ni bila v zakonu rojena, za to? In vendar so še nedavno krstili nezakonska deteta z docela nenavadnimi imeni kakor Servacij, Protazij, Polikarp, Tekla ali podobno. To so bile prave zablode, ki pa so že precej ponehale. V omiljeni obliki pa še vedno imenujejo najdenčke „razpotojnice“, to so revčki, ki jih v

⁴⁹ Gl. Dolenc, PZ., str. 144, 224; Kelemina, loc. cit., str. 72.

⁵⁰ Starotrški urbar, l. 1647., ČZN. 23, 82 (cit. po Kelemini, loc. cit.).

⁵¹ Gl. Dolenc, PZ. (reprezentančna odgovornost), str. 47, 172, 305, 411, 421.

⁵² Omenjeno kazensko pravdo smo opisali v Gross'Archiv f. Krim. Anthropol. u. Kriminalistik, (Leipzig), zv. 21., str. 80 nasl. Prim. še Puetzfeld, loc. cit., str. 53 (Stellung des Vaters).

⁵³ Gl. Al. Hudovernik, Pravni običaji, Sl. Pr. 1883, str. 3.; J. Kelemina, Pravne starine slovenske, str. 85. Prim. za germansko pravo: Puetzfeld, loc. cit., str. 53, (Geschlechtsleite, Mantelkinder).

⁵⁴ loc. cit., str. 50; brez nadaljnje utemeljitve.

vsej nebogljenosti nezakonska mati položi na razpotje, da bi jih ljudje vendarle našli in se jih usmilihi.⁵⁵

11.) Na kraju razpravljanja o rodbinskem življenju naj omenimo precej zagonetno drobtino, ki se tiče gospodarjeve smrti. Če umre gospodar, pomeni to spremembo osebe glavarja rodbine. V Rožu⁵⁶ se naznani nastopivša smrt gospodarja ne le sorodnikom in sosedom, ampak tudi bučelam s tem, da se na panje trka, na kar baje tudi bučele umrjejo. Nasprotno, domača živina po tem ljudskem verovanju za gospodarjevo smrt sama ve in zato tuli. Morda smemo pri tem misliti na koroški pregovor,⁵⁷ da bučele gospodarja ne poznajo in da se jim mora zato njegova smrt naznani. Vsekakor se tu meša pravo s praznoverjem, ki pa utegne imeti svoje korenike v davni preteklosti.

Da se izroča še pred smrtjo vsa domačija, kmetija, novemu gospodarju, dočim gresta prejšnja gospodarja, mož in žena v „k o t“, kjer naj živita do smrti, preskrbljena iz domačije, je znana stvar, še bolj pa znana — zlasti med pravniki — kot vir razprtij med starimi in mladimi, ki vedejo mnogokrat celo do zločina. Slovensko ljudstvo kaže odpornost zoper institucijo kota ali preužitka. To kažejo jasno rečenice: „Meni luč, tebi ključ“; to se pravi, ko jaz, oče, umrjem, dobiš ti ključ od hiše, domačije,⁵⁸ ali pa: „En oče živi lahko deset otrok, deset otrok pa ne enega očeta.“⁵⁹ Vsa ta mržnja zoper preužitkarstvo je v pravnem oziru pomembna. Iz nje izhaja, da je preužitkarstvo res nemškega izvora.⁶⁰ Slovencem ga sploh ni bilo treba, dokler so živeli v zadrugah.

III. Imovina.

10.) Rodbina in zemlja kot domačija pomenita stvari, ki so po slovenski pravni svesti med seboj tesno povezane. Ne smemo prezreti, da izvira to izza davnih časov, ko je pri nas, kakor tudi pri drugih južnih Slovanih, živelo kme-

⁵⁵ Gl. Pleteršnikov Slovar; beseda „skuta“ tiči tudi v glagolu „priskutiti se“. (Ibidem).

⁵⁶ Gl. Šašelj-Ramovš, loc. cit., str. 59.

⁵⁷ Ibidem, str. 40.

⁵⁸ Gl. Kochek-Šašelj, loc. cit., str. 118.

⁵⁹ Povedal Viljem Šval, sodnik v Višnji gori. Gl. za germansko pravo: Eisenhart (1759) - Waldmann, Deutsches Recht in Sprichwörtern (1935) str. 77, ki navaja natančno isti pregovor v nemškem jeziku in razlaga (leta 1759!), da pomenja svarilo, naj oče ne razdeli za živa vsega imetja med otroke. Waldmann (1935) pa izvaja, da se dandanes v pregovoru trdi isto za razmerje med materjo in otroki.

⁶⁰ Gl. Kelemina, loc. cit., str. 66; Dolenc, PZ., str. 148, 319.

tiško prebivalstvo še v zadrugah.⁶¹ Tako je bilo, recimo, še pred tisoč leti, dokler ni zavládalo v naših pokrajinah tuje pravo z individualno lastnino. Očevina je kmetu sveta, vsak pedenj zemlje mu je neprecenljive vrednosti, zanj se, če treba, pravda z vso srditostjo. Zato pa mora kmet vedeti, kje leži zadnji pedenj njegove zemlje, kje je meja. Ljudski pregovor pravi simbolično: „Kar dobiš po oči, varuj podnevi in ponoči“.⁶² Pa ne samo kmet-gospodar, tudi njegov bodoči dedič, naslednik, mora zvedeti o pravem času za meje. Da si bo le-te dobro zapomnil, ga gospodar vede do meje in ga tu udari ali potegne za uho. Valentin Vodnik je zapel v svoji Pratici l. 1814.: „Mladeńce uhajo, ko stavijo mejo.“ Še v kupnih pogodbah iz konca 18. stoletja se pojavlja stalna fraza, ki simbolično pomenja važnost stanja meja v naravi z izrazom, da se prodaja kmetija, „wie solche von altersher mit Rain und Stain umfängen“.⁶³ Kako se je temu reklo po ljudski govorici, žal ne vemo; gotovo pa je bil v rabi adekvaten izraz. Iz previdnosti kmetje še danes posujejo dno jame, v katero pride mejnik, s čepinami, da se še v poznejši dobi pozna, kje je stal, če bi ga kdo izruval ali premaknil.⁶⁴ V gozdih se zasečejo na drevesih ali škalah križi kot znamenja meje, in sicer v tisto stran, na katero je meja bližji.⁶⁵

Prisvojitvev premičnega blaga je našla za primer, da se je izgubilo, svojo posebno simbolično ureditev. Gašpar Križnik iz Motnika je dal Baltazarju Bogišić-u na njegovo vprašanje šte. 188. (slovensko besedilo vseh vprašanj se nahaja natiskano v Slov. Prav. 1883) glede najdenih predmetov ta-le odgovor: „Ako se lastnik vé, nazaj se dá. Če pa se lastnik ne najde, sme pa obdržati tisti, kdor je našel. Ako najde kdo roj bučel, v drevesu zaseka ali zareže v drevo križ; če pa v drevesu niso, pa na kakšen drug način. Tako tudi naredi, če kaj družega najde, pa ne more nesti dam, zareže ali naredi na stvari ali zraven križ. Križ priča, da je to že nekdo našel.“⁶⁵

Prehod lastninske pravice do zemlje se mora danes, ko imamo zemljiške knjige, izvršiti z listinami posebne vrste. V starih časih se je to godilo simbolično: Iz

⁶¹ Gl. I. Babnik, loc. cit., str. 80 nasl.; P. Turner, loc. cit., str. 2—11; Dolenc, P. Z., str. 34, 140.

⁶² Kocbek-Šašelj, loc. cit., str. 73.

⁶³ Tako pogodbo nam je preskrbel Anton Čokan, stud. iur., Loka pri Mozirju.

⁶⁴ Iz lastne sodne prakse.

⁶⁵ Gl. pripombo 42), ki velja tudi tu.

zemlje, ki se prodaja, se je izrezal ali iztrgal del ruše, vanjo se je zataknila veja od grma ali drevesa iz te zemlje, pa se je baš ta tako opremljena ruša izročila iz roke prodajalca v roko kupca. Včasih se je imenoval ta simbol med Nemci „Torf und Zweig“, na slovenskem ozemlju pa, kakor vemo to iz mnogih listin še iz početka novega veka, „Erd und Spann“. Prav gotovo so imeli naši ljudje za to svoj poseben slovenski izraz, žal, da nam ni ohranjen. Mi bi rekli „gruda z vejico“, kar kaže na ves svet, zemljišče in vso drugo rast, ki se proda.⁶⁶

Navzlic vsem modernim olajšavam prehoda posestva od starega na novega lastnika so se ohranili do najnovejših časov še simbolični, po sedanjih zakonih neobvezni ostanki nekdanje organizacije v smislu kolektivnih zajednic, sel ali vasi, nekdanjih zadrug. Od posestva se je plačevala nekdanj po dimnikih, kakor smo že izvajali, neka posebna pristojbina, še danes pa daje v nekaterih krajih novi posestnik, ki prevzame tudi vse davščine v plačilo, neko prikupnino ali zvestnó.⁶⁷ Sin plača 3 gl., tuž človek 6 gl. v blagajno, ki jo vodi župan. Ko se nabere 30 do 50 gl., pa se kupi polovnjak vina, ki se na skupni pojedini novih in starih gospodarjev sela ali vasi izpije. Ko so že prav dobre volje — tako poroča I. Pajk iz Murskega polja — pa venča župan nove gospodarje občane s cvetličnimi venci. Jasno je, da ima vsa ta procedura globok simboličen pomen: saj kaže na očiten način skupnost vseh občanov neke zajednice, ki imajo tudi še danes iste skrbi in koristi. Če že ni več zadruga, pa so še srenje, sela in vasi, ki imajo namestu starejšine župane, o katerih pravi narod: „Ena glava srenji postava“.⁶⁸

Že v uvodu smo omenili način izročitve s ključem kot simbolično izražen prehod lastnine prodajalca nepremičnine na novega kupca. To se še danes dogaja in je celò po občnem državljskem zakoniku urejena institucija. V tej zvezi pa bi še omenili, da je na Krasu obstojala in menda še obstoji navada, da dobi ob prodaji posestva prejšnjega gospodarja kot prodajalca žena poleg vse kupnine, ki gre prodajalcu, še nadav ali nadavo, in to v obliki ene kokaši. Institucijo nadava je zaznamoval v svojih

⁶⁶ Gl. Dolenc, PZ., str. 156, 162. Prim. Puetzfeld, loc. cit., str. 85.

⁶⁷ Gl. J. Kelemina, loc. cit., str. 78 in 91.

⁶⁸ Gl. Kocbek - Šašelj, loc. cit., str. 50.

spisih še škof Tomaž Hren kot „Draufgeld“ v obče.⁶⁹ Če pa je ta nadav kokoš, mora to vsekakor pomenjati neko simbolično dejanje.

Ko vemo, da je veljalo med Slovenci v 16. do 18. stoletju še pravo, da se deduje po načelu „was nach dem Huet khombt, soll auf den Huet, i. e. Sohn fallen; was nach der Petzen khombt, das fällt und gebührt den Töchtern“,⁷⁰ in ko vidimo, da je premakljivo blago na domačiji na ta način lahko spadalo v last gospodinje, leži pač na dlani, da je sprejela gospodinja, ko se je vse posestvo s priteklinami vred prodalo, za svoje premoženje posebno nagrado, ki se simbolizira s prepodajo kokoši. Bržčas tiči prav ista simbolična potrditev sklepa pogodbe v instituciji „božjega denarja“, ali „srečnega groša“. ^{70a} Prvi ali drugi se da preko v pogodbi določene cene, da bo več sreče. Zlasti dobi to „mati“ ob prodaji živine, ker je tako lepo skrbela za njo.⁷¹

Slovensko ljudstvo, ki je v starih časih živelo v zadru-gah z enim samim gospodarjem, pa si ne more misliti, da bi več gospodarjev hkratu dobro „vozilo“, čeprav bi šlo tudi le za poedina pravna opravila. Za to govori, da „v španoviji krava crkne“ (po Pleteršniku) ali pa „pes“ (po Kocbek-Šašlju).

Ljudska modrost je dobro opazila, da se vzdržuje skupnost doma tudi z izvestno kontinuiteto služinčadi na domačiji. Ne gre, da bi po mili volji kadar koli zapuščali službeno mesto. Naše ljudstvo pravi simbolično, da mora uslužbenec „eno leto izslužiti, ako bi tudi drva sekali na človeku“. Kdor tega ne stori in „gre pred božičem iz službe, ima kožuh brez rokavov“, t. j. nagradi se namesto z izgovorjenim oblačilom dobre kakovosti z ničvrednim starim blagom, kar kaže, da se ni ponašal kot pravi posel.⁷²

⁶⁹ Gl. J. Kelemina, loc. cit., str. 70; A. Kaspret, Slovarske drobtinice, ČZR. 1907, str. 10.

⁷⁰ Gl. Dolenc, PZ., str. 317.

^{70a} Pri drugih Jugoslovanih „bezvetje“. Gl. M. Kostrenčič, Bezvetje, Mjesečnik, 1913, str. 550–556; Al. Solovjev, Privatno-pravni ugovori XVI. veka iz poljičke župe. Arhiv prav. 1954, str. 398–415. Al. Solovjev, Ugovor o kupovini i prodaji u srednjovekovnoj Srbiji. Arhiv. prav. itd. 1927, str. 429–448; Vl. Mažuranić, Prinosi, str. 55, 56.

⁷¹ Gl. Fr. Milčinski, O narodnih pravnih nazorih, Sl. Pr., str. 366–369; Al. Hudovernik, Pravni običaji slovenski, Sl. Pr. 1883, str. 2–7. Tudi G. Križnik (gl. op. 42) omenja enako institucijo, imenuje jo pa „Trinkgeld“. Prim. Eisenhart-Waldmann, loc. cit., str. 157.

⁷² Gl. Kocbek-Šašelj, loc. cit., str. 51, 80.

Temu primerno pa velja, zlasti na Gorenjskem in Notranjskem pravno pravilo: Kdor se na gruntu „znuca“ (izčrpa), tega mora grunt rediti.⁷³ Tu imamo osnovni vir Cankarjeve zamisli o „Hlapcu Jerneju in njegovi pravici“.

13.) Pri imovini pa moramo upoštevati tudi tiste primere, kjer gospodar zabrede po nesreči ali po malomarnosti, nebržnosti in podobnem v dolgove. Dandanes imamo tožbe in eksekucije, ki napravijo v razmeroma kratkem času red: Zemljišče pride „na boben“, t. j. simbolično izražanje prisilne dražbe, ki se je nekdaj vršila vedno javno, a interesi so se nato opozarjali z bobnanjem. Nekdaj, še dolgo vrsto stoletij novega veka, pa je med slovenskimi vinogradniki živela pravna institucija, ki je imela svrho, da se izbije iz zemljišča plačilo dolgov, toda izvrševala se je drugače. Po gorskih bukvah je bilo uvedeno kar na splošno obvezno, da se vinogradniku, ki je ostal dolžan gorščino, desetino, posojilo in podobno, vhod ali prehod k njegovi domačiji „zakriža“; postavi se tam drog z dvema prekrizanima deščicama ali slamnatima snopoma. To je pomenilo za vinogradnika samega in za njegove ljudi: Stoj, ne smeš dalje, dokler nisi plačal. Če pa kršiš prepoved, zapadeš globi. Ko pa si prepoved še večkrat kršil, pa se nabere glob preko vrednosti zemlje, zapade zemlja; domačije ni več. Da se je takšen način uvoda v eksekucijo z zakrižanjem⁷⁴ na splošno udomačil tudi med Slovenci, čeprav je po vsej priliki tujega porekla, se vidi iz tega, da se še dandanes imenuje na Notranjskem pod prepoved dejano posestvo ali vsaj njegov del „križevščina“.⁷⁵ Izpričano je, da priprosto ljudstvo, ki se sklicuje na to, da je nekaj prepovedano ali zabranjeno, podpre tako izjavo s tem, da prekriza prste ene in druge roke in ju pomoli tistemu, ki naj mu velja prepoved.⁷⁶ Pa tudi naše železnice se poslužujejo simboličnega znaka za prepoved poljubnega prehoda čez progo, kjer ni ograd, s tem, da postavijo na tisto mesto prav tako, kakor je bilo to po gorskih bukvah v navadi, drog z dvema prekrizanima deščicama. Pač malo kdo, ki je opazil te naprave, se zaveda, kako star je ta način zabranjevanja prehoda z opozarjanjem na nevarnost, ki utegne priti po progi. Mlajši pa je način prepovedi vstopa

⁷³ Povedal dr. Josip Krevl, notar v Ljubljani.

⁷⁴ Gl. Dolenc, PZ., str. 287, 329, 331, 368 nasl., 437, 471, 475. Prim. Puetzfeld, loc. cit., str. 22, 40, 86.

⁷⁵ Gl. J. Kelemina, loc. cit., str. 67, 91.

⁷⁶ Povedal dr. Fran Skabernè, načelnik pokrajinske uprave v pok. v Ljubljani.

v zidanico, hram ali hišo, s tem, da so se vrata zapečatila.⁷⁷ Pečat se je dal pač odtrgati, toda tudi tukaj je sledila za takšno dejanje — kazen. Seveda je bil ta način simbolične prepovedi vstopa v poslopje tudi predhodnik današnjih ru-bežnih znamk.

(Konec prih.)

Misli k vprašanju o sodniški stalnosti in nepremestljivosti po našem trenutnem pozitivnopravnem stanju.

Dr. Gorazd Kušej.

Neodvisnost sodišč velja danes prav za prav za obče-kulturno samoumevno zahtevo, tako da se zdi vsako raz-pravljanje o njeni upravičenosti odveč. Prav tako sta sod-niška stalnost in nepremestljivost priznani kot najučinko-vitejše jamstvo take neodvisnosti. To kaže na to, da nimamo opravka z zgolj tehničnim, notranje organizacijskim vprašanjem čim ustrežnejšega in smotrnejšega izoblikovanja sodne funkcije, temveč da gre pri tem kar za enega glavnih idejnopolitičnih temeljev določene značilne državne oblike. Že v svojih prvih začetkih je država vojaška in sodna orga-nizacija. S tema svojima dejalnostima je vršila in še vrši bistvo svojega družbenega poslanstva. Kot vojaška organi-zacija čuva varnost ter obstoj ljudske skupnosti, katero ob-sega, navzven, kot sodna pa navznoter, s tem da smotrno ureja sožitje njenih članov. Po svoji družbeni pomembnosti je sodstvo svojska državna naloga. Seveda je smoter te na-loge krajevnim in časovnim razmeram ustrezno različen, danim družbenim potrebam in zahtevam soodnosjen. Ves ta sklop dejstev potem po svoje vpliva na način organizacije in dejstvovanja sodstva. Zasnova današnje družbene sredine o smotru sodstva je taka, da se zdi le-ta pravilno ostvarljiv samo ob pogoju, da so sodišča neodvisna in da jim je ta neodvisnost tudi s stvarnimi jamstvi dovolj učinkovito zava-rovana. S tem stopi vprašanje neodvisnosti sodišč in z njim zvezane sodniške stalnosti ter nepremestljivosti v svoje prave idejnopolitične zveze. Pokaže se kot del legitimacij-ske osnove sodobne pravne države. To se pravi, da je sesta-

⁷⁷ Gl. Dolenc, PZ., str. 287, 369, 437